

MONIKA MARCINKOWSKA

**SPRAWOZDANIE Z WARTOŚCI DODANEJ
– PRZYKŁAD OCENY WYNIKÓW PRZEDSIĘBIORSTWA
Z PERSPEKTYWY INTERESARIUSZY***

Wprowadzenie

Popularność idei społecznej odpowiedzialności przedsiębiorstw, zrównoważonego rozwoju oraz teorii kontraktowej przedsiębiorstwa, nakazują wieloaspektową ocenę wyników przedsiębiorstw. Wymienione koncepcje akcentują rolę różnych interesariuszy w funkcjonowaniu i rozwoju przedsiębiorstw, wymagają też, by różne grupy zainteresowanych stron były beneficjentami tworzonej wartości. W literaturze przedmiotu argumentowana jest zarówno teza dysharmonii (cele właścicieli są rozbieżne z celami pozostałych interesariuszy), jak i teza harmonii (przedsiębiorstwo dbając o cele wszystkich istotnych interesariuszy spełnia jednocześnie swą powinność względem właścicieli) i wciąż nie ma konsensusu co do relacji między wartością dla akcjonariuszy i wartością dla interesariuszy¹. Teoria interesariuszy zdobywa jednak coraz więcej zwolenników, a przedsiębiorstwa – w trosce o swój wizerunek – coraz chętniej uwzględniają w swych strategiach oczekiwania także innych – poza właścicielami – zainteresowanych stron.

Zarządzanie przedsiębiorstwem uwzględniające społeczny wymiar jego działalności i zaangażowanie w relacje z interesariuszami wymaga zastosowania odpowiednio dostosowanych narzędzi pomiaru efektów. Przydatnymi narzędziami mogą być: zrównoważone karty dokonań (np. *Balanced ScoreCard*, *Tableau de Bord de Gestion*, *Navigator*, Monitor Aktywów Niematerialnych)², Piramida Wyników, Pryzmat Wyników, model EFQM, Indeks Kreacji Wartości i in³.

* Projekt został sfinansowany ze środków Narodowego Centrum Nauki.

¹ Szerzej M. Marcinkowska: *Tworzenie wartości przedsiębiorstwa dla interesariuszy*, Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego nr 639, „Finanse, rynki finansowe, ubezpieczenia” nr 37, Szczecin 2011, s. 855–869 oraz M. Marcinkowska: *Zarządzanie relacjami przedsiębiorstwa z interesariuszami*, [w:] *Rozwój teorii i praktyki zarządzania strategicznego – doświadczenia krajowe i międzynarodowe*, red. J. Jeżak, PAM Center, Łódź 2003.

² M. Marcinkowska: *Jak mierzyć dokonania przedsiębiorstwa – czyli o równoważeniu kart wyników*, „Przegląd Organizacji” 2002, nr 9, s. 28–32.

³ Szerzej J. Michałak: *Pomiar dokonań. Od wyniku finansowego do Balances Scorecard*, Difin, Warszawa 2008.

Celem niniejszego opracowania jest prezentacja koncepcji sprawozdania z wartości dodanej jako użytecznego narzędzia „rachunkowości społecznej” (nastawionej na ocenę dokonań przedsiębiorstwa w kontekście finansowych oczekiwań interesariuszy).

Geneza sprawozdania z wartości dodanej

Sprawozdanie z wartości dodanej jest swoistym przekształceniem rachunku zysków i strat⁴; opiera się na tych samych danych księgowych i tych samych technikach pomiaru wynikających z ogólnych zasad rachunkowości. Odmienna jest jednak percepcja: sprawozdanie z wartości dodanej akcentuje, że to właśnie wartość dodana, a nie zysk jest prawdziwym bogactwem przedsiębiorstwa, a ponadto uwzględnia innych niżli tylko właściciele beneficjentów tej wartości⁵. Stąd postrzeganie tego narzędzia jako elementu „rachunkowości społecznej”; sprawozdanie uwzględnia bowiem korzyści odbierane przez różnych interesariuszy podmiotu (jako redystrybucję wygenerowanej wartości dodanej).

Wartość dodaną definiuje się jako różnicę między rynkową wartością efektów działalności (przychodami ze sprzedaży), a poniesionymi nakładami: kosztami materiałów, kapitałów, pracy i usług zewnętrznych. Sprawozdanie z wartości dodanej pokazuje zatem w jaki sposób korzyści (efekty) z wysiłków podejmowanych przez przedsiębiorstwo są dzielone pomiędzy jego interesariuszy (właściciele, wierzyciele, kierownictwo i pracowników oraz państwo)⁶. U podstaw teoretycznych tego sprawozdania leży założenie, że skoro zysk przedsiębiorstwa jest efektem wspólnego wysiłku różnych zaangażowanych stron (interesariuszy), nie mogą z niego korzystać wyłącznie właściciele; zatem konieczne jest raportowanie z rozdysponowania (wykorzystania) wartości dodanej⁷.

Sprawozdanie z wartości dodanej zyskało popularność w Europie w latach siedemdziesiątych XX wieku. W roku 1975 brytyjski komitet standardów rachunkowości (Accounting Standards Steering Committee) rekomendował m.in. sporządzanie sprawozdania z wartości dodanej, przedstawiającego w jaki sposób korzyści będące efektem wysiłków przedsiębiorstwa są dzielone między pracowników, kapitałodawców, państwo i reinwestycje⁸.

Na tej podstawie Departament Handlu opublikował w czerwcu 1976 r. pierwszą wersję dokumentu konsultacyjnego pt. „Cele i zakres sprawozdań przedsiębiorstwa” (*Aims and scope of company reports*). Wskazano tam przykłady zagadnień, które winny stać się nowymi wymogami informacyjnymi; wśród nich znalazły się: wartość dodana, raport na temat zatrudnienia, perspektywy na przyszłość oraz cele przedsiębiorstwa. W ostatecznym

⁴ M. Marcinkowska: *Kształtowanie wartości firmy*, PWN, Warszawa 2000, s. 99.

⁵ A. Riahi-Belkaoui: *Value added reporting and research: state of the art*, Greenwood Publishing, 1999, s. 1.

⁶ B.-H. Bao, D.-H. Bao: *Usefulness of value added and abnormal economic earnings: an empirical examination*, „Journal of Business Finance & Accounting” 1998, 25 (1) & (2), s. 251–264.

⁷ D.E. Purdy: *The enterprise theory: an extension*, „Journal of Business Finance & Accounting” 1983, Vol. 10, Issue 4, s. 531–541.

⁸ A. Riahi-Belkaoui: *op.cit.*, s. 2; Accounting Standards Steering Committee, *The Corporate Report – a discussion paper*, August 1975.

dokumencie rządowym, opublikowanym w lipcu 1977 r. wśród propozycji legislacyjnych znalazło się włączenie sprawozdania z wartości dodanej do zestawu wymaganych ujawnień. Niezależnie od debaty politycznej na temat regulacji rachunkowości, wiele przedsiębiorstw dobrowolnie zaczęło publikować sprawozdanie z wartości dodanej (szacuje się, że pod koniec lat 1970. było to ok. 1/5 brytyjskich spółek)⁹. Zainteresowanie sprawozdaniem z wartości dodanej zmniejszyło się po roku 1979 (tj. po wyborach w Wielkiej Brytanii wygranych przez konserwatystów), wraz ze zmianą polityki ekonomicznej i stosunków przemysłowych¹⁰.

Od lat dziewięćdziesiątych XX w. notuje się ponowny wzrost zainteresowania tym sprawozdaniem i wiele przedsiębiorstw dobrowolnie publikuje je w swych raportach. Akcentowany jest w szczególności społeczny aspekt tego zestawienia i jego koncentracja na interesariuszach, nade wszystko – pracownikach¹¹. Podczas gdy wiele narzędzi rachunkowości finansowej i zarządczej koncentruje się na tym, jak udoskonalić pomiar wyników i wartości, sprawozdanie z wartości dodanej akcentuje kwestię tego czyje wyniki, dochód i wartość dla kogo są mierzone¹².

Sprawozdanie to jest sporządzane przez różne podmioty – od przedsiębiorstw prywatnych, poprzez instytucje państwowe, aż po media, związki zawodowe, organizacje pracownicze i środowiskowe, funkcjonujące w różnych obszarach aktywności¹³. Spółki, które sporządzają sprawozdanie z wartości dodanej najczęściej wskazują, że powodami są¹⁴:

- wykorzystanie w komunikacji spółki z pracownikami,
- poprawa wizerunku sprawozdawczości (zyskanie punktów w konkursach na najlepsze raporty roczne),
- podkreślenie społecznej odpowiedzialności przedsiębiorstwa,
- ułatwienie negocjacji płacowych (i negocjacji układów zbiorowych), osłabienie oczekiwań pracowników.

⁹ S. Burchell, C. Clubb, A.G. Hopwood: *Accounting In Its Social Context: Towards A History Of Value Added In The United Kingdom*, „Accounting, Organizations and Society” 1985, Vol. 10, No. 4, s. 381–413.

¹⁰ S. Cooper: *Corporate Social Performance: A Stakeholder Approach*, Ashgate Publishing Company, Aldershot 2004, s. 34.

¹¹ Niektórzy autorzy proponują dalszą dezagregację wartości dodanej, wyodrębniając różne kategorie pracowników, co ułatwia analizę ich produktywności. Szerzej K.E. Sveiby: *The New Organizational Wealth. managing & Measuring Knowledge-Based Assets*, Berrett-Koehler Publishers, Inc., San Francisco 1997, s. 54.

¹² M.F. Morley: *The Value Added Statement in Britain*, „The Accounting Review” 1979, Vol. LIV, No. 3, s. 618–629.

¹³ S. Burchell, C. Clubb, A.G. Hopwood: *op.cit.*

¹⁴ C.J. van Staden: *The value added statement: bastion of social reporting or dinosaur of financial reporting?*, Massey University Working Paper No. 200, March 2000, <http://mro.massey.ac.nz/bitstream/handle/10179/2543/200.pdf?sequence=1>.

Sporządzanie sprawozdania z wartości dodanej

Procedura sporządzania sprawozdania z wartości dodanej jest następująca (patrz Tabela 1)¹⁵:

- obliczenie zysku zatrzymanego jako różnicy między przychodami, kosztami, podatkami i dywidendami (wzór 1),
- przekształcenie równania w celu prezentacji wartości dodanej brutto (wzór 2) lub netto (wzór 3).

Wzór 1. Zysk zatrzymany

$$R = S - B - DP - W - I - DD - T$$

Wzór 2. Wartość dodana brutto

$$S - B = DP + W + I + DD + T + R$$

Wzór 3. Wartość dodana netto

$$S - B - DP = W + I + DD + T + R$$

gdzie:

- R – zysk zatrzymany,
- S – przychody ze sprzedaży,
- B – zakupione materiały i usługi,
- DP – amortyzacja,
- W – wynagrodzenia,
- I – odsetki i inne koszty finansowe,
- DD – dywidendy,
- T – podatki.

Niekiedy lewą stronę równań (wzór 2 i wzór 3) określa się mianem metody subtraktywnej ustalania wartości dodanej, a prawą – metody addytywnej. Metoda subtraktywna sprowadza się do obliczenia różnicy między efektami (sprzedażą) a nakładami (kosztami materiałów, usług i ewentualnie amortyzacją). Metoda addytywna natomiast sumuje kierunki rozdysponowania tworzonej wartości (wynagrodzenia, koszty finansowe, dywidendy, podatki i zysk zatrzymany).

W praktyce można spotkać różne podejścia do przekształceń rachunku zysków i strat (różne postacie sprawozdania z wartości dodanej); główne różnice dotyczą¹⁶:

- ujęcia amortyzacji, co skutkuje wyodrębnieniem wartości dodanej brutto i netto; w ujęciu brutto amortyzacja traktowana jest jako forma rozdysponowania wartości dodanej (zatem amortyzowane aktywa są traktowane jako beneficjent – jeden z czynników produkcji);

¹⁵ A. Riahi-Belkaoui: *op.cit.*, s. 3.

¹⁶ C.J. van Staden: *op.cit.*; A. Riahi-Belkaoui: *op.cit.*, s. 10.

Tabela 1

Przekształcenie rachunku zysków i strat w sprawozdanie z wartości dodanej

A. Rachunek zysków i strat		
Przychody ze sprzedaży		5 000
Koszty:		-3 200
Zużycie materiałów	500	
Wynagrodzenia	1 000	
Usługi obce	1 300	
Koszty finansowe	300	
Amortyzacja	100	
Wynik brutto		1 800
Podatek dochodowy		-360
Wynik netto		1 440
Dywidenda		-960
Zysk zatrzymany		480
B. Sprawozdanie z wartości dodanej		
Przychody ze sprzedaży		5 000
Koszty: materiałów, usług, amortyzacji		-1 900
Wartość dodana		3 100
Rozdysponowanie wartości dodanej:		3 100
pracownicy (wynagrodzenia)	1 000	
pożyczkodawcy (koszty finansowe)	300	
inwestorzy (dywidendy)	960	
państwo (podatki)	360	
przedsiębiorstwo (zysk zatrzymany)	480	

- ujęcia podatków od wynagrodzeń płaconych pracownikom – mogą zostać uwzględnione w części wartości dodanej przypadającej pracownikom (wraz z wynagrodzeniami) bądź państwu (wraz z podatkami);
- przyjęcia podstawy tworzenia wartości dodanej: wartości produkcji lub wartości przychodów; różnica w znacznej mierze sprowadza się do momentu ujęcia wartości wyprodukowanych wyrobów w sprawozdaniu (w pierwszym przypadku – w okresie wyprodukowania, bez względu na to czy zostały sprzedane, czy zmagazynowane, w drugim – w okresie, w którym nastąpiło wydanie z magazynu do sprzedaży);
- sposobu uwzględnienia podatku od towarów i usług (VAT) i podatku odroczonego,
- sposobu ujęcia innych niż wymienione wyżej pozycji przychodów i kosztów (sugeruje się odrębne zestawienie przychodów i kosztów innych niż operacyjne),

- ewentualnego uwzględnienia inflacji,
- dezagregacji wartości dodanej w podziale na segmenty działalności (w szczególności segmenty geograficzne w przypadku przedsiębiorstw ponadnarodowych),
- zasad ujmowania kwot dystrybucji wartości dodanej (np. sugeruje się ujmowanie kwot odnoszących się do pracowników i państwa na bazie kasowej, a pozostałych – memoriałowej).

Analiza sprawozdania z wartości dodanej

Najbardziej przydatnymi miernikami i narzędziami analitycznymi są jednak wskaźniki obliczone z wykorzystaniem kwoty wartości dodanej, a nie sama wartość dodana¹⁷. Tabela 2 zestawia najistotniejsze mierniki uwzględniane w analizie sprawozdania z wartości dodanej.

Tabela 2

Najważniejsze wskaźniki w analizie wartości dodanej

Aspekt oceny	Wskaźnik
Integracja pionowa	Wartość dodana/przychody ze sprzedaży
	Wartość dodana/wartość produkcji
Struktura ekonomiczna	Wynagrodzenia/wartość dodana
	Amortyzacja/wartość dodana
	Zysk/wartość dodana
Produktywność	Wartość dodana/liczba pracowników
	Wartość dodana/inwestycje w produkcję
	Całkowita produktywność = $= \sqrt{\frac{\text{wartość dodana}}{\text{kapitał zaangażowany}} \times \frac{\text{wartość dodana}}{\text{liczba pracowników}}}$
Rozwój przedsiębiorstwa	Kwota zmiany wartości dodanej/wartość dodana
Rozdysponowanie wartości dodanej	Wynagrodzenia/wartość dodana
	Koszty finansowe/wartość dodana
	Podatki/wartość dodana
	Dywidendy/wartość dodana
	Zysk zatrzymany/wartość dodana

Źródło: opracowanie własne na podstawie A. Haller, H. Stolowy, *Value Added in Financial Accounting. A Comparative Study Between Germany And France*, „Advances in International Accounting” 1998, 11(1), s. 23–51.

¹⁷ A. Haller, H. Stolowy: *Value Added in Financial Accounting. A Comparative Study Between Germany And France*, „Advances in International Accounting” 1998, 11(1), s. 23–51.

Przykład sprawozdania z wartości dodanej

Istota sprawozdania z wartości dodanej zostanie zaprezentowana na przykładzie raportu opublikowanego przez BASF¹⁸.

Opisując swą strategię i wartości, spółka deklaruje: „Jako wiodące przedsiębiorstwo chemiczne na świecie, dążymy do długoterminowego, rentownego wzrostu. Aby to osiągnąć, dążymy do doskonałości operacyjnej, innowacyjności i inwestycji na szybko rozwijających się rynkach. Naszym działaniom przyświeca idea zrównoważonego rozwoju. Nasze wytyczne i zasady podsumowują to, w jaki sposób zamierzamy osiągnąć nasze cele korporacyjne oraz ustanawiać i wdrażać nasze wartości w firmie”.

Wśród strategii i myśli przewodnich wzrostu skoncentrowanego na tworzeniu wartości spółka wymienia:

- innowacje wzmacniają obszary biznesowe,
- zwiększone nakłady na badania i rozwój,
- inwestycje w rozwijające się rynki,
- strategiczne partnerstwa,
- restrukturyzacja i cięcie kosztów,
- względy ekonomiczne nie mają pierwszeństwa nad ochroną bezpieczeństwa, zdrowia i środowiska.

Nadmienione wcześniej wytyczne i zasady korporacyjne odwołują się do czterech kluczowych grup interesariuszy: kapitałodawców (akcjonariuszy i wierzycieli), klientów, pracowników oraz otoczenia społecznego i ekologicznego. Spółka bowiem wskazuje „strategiczne wytyczne formujące podstawę działalności:

- generujemy premię na naszym koszcie kapitału¹⁹,
- pomagamy naszym klientom w osiągnięciu sukcesu,
- tworzymy najlepszy zespół w branży,
- zapewniamy zrównoważony rozwój”.

Deklaracje te wyraźnie sygnalizują, że spółka pragnie kreować wizerunek podmiotu społecznie odpowiedzialnego. Przesłanie to jest wzmocnione w opisie zarządzania zrównoważonym rozwojem – podkreślane są kwestie odpowiedzialności, tworzenia szans i minimalizacji ryzyk. Spółka podkreśla też swoje zaangażowanie w relacje z interesariuszami, zaznaczając przy tym, że przeprowadza analizę istotności różnych kwestii z zakresu zrów-

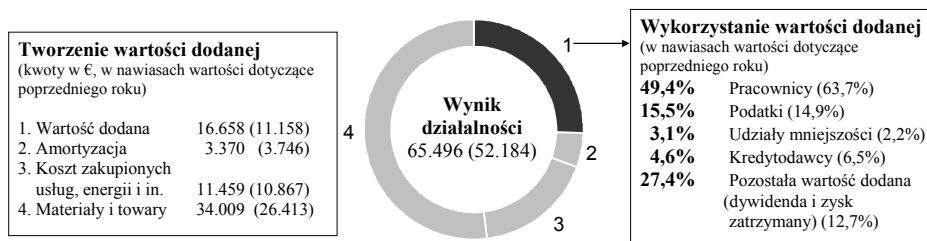
¹⁸ BASF Group, *BASF Report 2010, 2011*, <http://www.report.basf.com/2010/en/servicepages/welcome.html> (10.02.2012).

¹⁹ Rozumianym tu jako wymagana przez inwestorów stopa zwrotu oraz odsetki płacone pożyczkodawcom. Spółka zatem wskazuje, że aby odnieść sukces, musi stale generować dochód co najmniej na poziomie zwrotu z zainwestowanego kapitału oczekiwanego przez akcjonariuszy i pożyczkodawców (w dalszej części raportu, poświęconej zarządzaniu wartością, koszt ten jest obliczony i szerzej omówiony).

noważonego rozwoju, a w badaniu tym biorą udział różni interesariusze²⁰ (raport szerzej rozwija także sama kwestię zaangażowania interesariuszy).

Konsekwencją takiego podejścia jest zaprezentowanie w raporcie nie tylko standardowych sprawozdań finansowych, ale także sprawozdania z wartości dodanej (patrz rys. 1). Spółka wskazuje, że sprawozdanie to „wyjaśnia udział Grupy BASF w tworzeniu dochodów prywatnych i publicznych i pokazuje jak działalność gospodarcza BASF dostarcza wartość dla społeczeństwa”. Raport wyjaśnia następnie zasadę tworzenia tego sprawozdania i akcentuje, że „w przeciwieństwie do rachunku zysków i strat, który bazuje na perspektywie właścicieli, zestawienie wykorzystania wartości dodanej uwzględnia w tym procesie dodawania wartości interesariuszy, takich jak pracownicy, akcjonariusze lub państwo”.

Następnie raport prezentuje kwoty dotyczące 2010 roku: wartość dodana Grupy wyniosła 16.658 mln euro (co stanowiło przyrost o 49,3% w stosunku do roku poprzedniego). Największa część wartości dodanej była przekazana pracownikom, którzy otrzymali 8228 mln euro w formie wynagrodzeń, premii i korzyści socjalnych. Ponadto istotna część wartości dodanej została przekazana państwu w formie podatków (2583 mln euro). Nadto Grupa wydała 50 mln euro na darowizny, sponsoring i finansowanie własnych projektów (w sprawozdaniu kwota ta jest ujęta jako „inne wydatki”). Pozostałą kwotę wartości dodanej (4557 mln euro) pozostawiono do wypłaty akcjonariuszom (w formie dywidendy) lub zatrzymania w spółce. Raport odsyła także do stosownych not do sprawozdania finansowego, omawiających szczegółowo przedmiotowe zagadnienia (np. podatki) lub części raportu omawiającej zagadnienia społecznej odpowiedzialności (np. koszty wynagrodzeń, podatki, koszty działalności charytatywnej).

Rysunek 1. Sprawozdanie z wartości dodanej BASF

Źródło: BASF Group, *Value added statement*, [w:] *BASF Report 2010*, www.report.basf.com/2010/en/managementsanalysis/thebasfgroup/valueaddedstatement.html (10.02.2012).

²⁰ Raport wskazuje, że w 2010 roku w analizie istotności brało udział kilkuset interesariuszy, a rezultatem tych badań była „matryca istotności” (zestawia ona kluczowe zagadnienia z obszaru zrównoważonego rozwoju, według relatywnego znaczenia poszczególnych kwestii dla BASF i dla interesariuszy).

Dla porównania, poniżej zaprezentowano rachunek zysków i strat omawianej spółki (w uproszczonej formie oraz z pominięciem poprzedniego roku).

Tabela 3

Rachunek zysków i strat BASF (mln €)

Przychody ze sprzedaży	63 873
Koszt sprzedanych wyrobów	45 310
Wynik brutto na sprzedaży	18 563
Koszty sprzedaży	6 700
Koszty ogólne	1 138
Koszty badań i rozwoju	1 492
Pozostałe przychody i koszty operacyjne	-1 472
Wynik operacyjny	7 761
Przychody finansowe	1354
Koszty finansowe	1742
Wynik na operacjach finansowych	(388)
Wynik finansowy brutto	7 373
Podatek dochodowy	2 299
Wynik finansowy przed udziałem mniejszości	5 074
Udziały mniejszości	517
Wynik netto	4 557

Źródło: BASF Group, *Consolidated financial statements*, [w:] BASF Report 2010, <http://www.report.basf.com/2010/en/financialstatements/statementsofincome.html?cat=b> (10.02.2012).

Tabela 4

Najważniejsze wskaźniki w analizie wartości dodanej BASF

Aspekt oceny	Wskaźnik	Wartość
Integracja pionowa	Wartość dodana/przychody ze sprzedaży	26,1%
Struktura ekonomiczna	Wynagrodzenia/wartość dodana	49,4%
	Amortyzacja/wartość dodana	20,2%
	Zysk netto/wartość dodana	27,4%
Produktywność	Wartość dodana/liczba pracowników	153 tys. €
	Całkowita produktywność	0,207
Rozwój przedsiębiorstwa	Kwota zmiany wartości dodanej/wartość dodana	49,3%
Rozdysponowanie wartości dodanej	Wynagrodzenia/wartość dodana	49,4%
	Koszty finansowe/wartość dodana	4,6%
	Podatki/wartość dodana	15,5%
	Dywidendy i zysk zatrzymany/wartość dodana	27,4%

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z BASF Group, *BASF Report 2010*, <http://www.report.basf.com/2010/en/servicepages/welcome.html> (10.02.2012).

W tabeli 4 przedstawiono kluczowe wskaźniki charakteryzujące wartość dodaną BASF w 2010 roku²¹. Dzięki takiej prezentacji wyników, BASF może w lepszy sposób akcentować finansowe efekty swej działalności w kontekście relacji z interesariuszami, co uwypukla akcentowane w strategii i wizji spółki nastawienie na zrównoważony rozwój.

Zalety i wady sprawozdania z wartości dodanej

Literatura przedmiotu wymienia szereg zalet sprawozdania z wartości dodanej; najważniejsze z nich to²²:

- sprawozdawczość na temat wartości dodanej wytwarza dobry klimat organizacyjny dla pracowników poprzez akcentowanie ich wkładu w ostateczne wyniki przedsiębiorstwa,
- sprawozdawczość na temat wartości dodanej jest przydatnym sposobem przedstawiania wzrostu premii za produktywność i pozwala powiązać nagrody ze zmianą kwot wartości dodanej,
- wskaźniki oparte na wartości dodanej mogą być bardziej przydatne do wyjaśniania i przewidywania zdarzeń ekonomicznych, istotnych z punktu widzenia wyników podmiotu,
- sprawozdanie z wartości dodanej jest bardziej spójne z koncepcjami stosowanymi w pomiarze dochodu narodowego i stanowi przejrzyste połączenie z danymi makroekonomicznymi i technikami stosowanymi przez ekonomistów,
- sprawozdanie z wartości dodanej jest lepszą miarą wielkości i znaczenia przedsiębiorstwa niż przychody bądź kapitał,
- sprawozdanie z wartości dodanej może być bardziej przydatne niż konwencjonalne sprawozdania finansowe przy negocjacjach pracowniczych, gdyż może wpływać na oczekiwania negocjujących stron,
- sprawozdanie z wartości dodanej może być użyteczne dla inwestorów jako narzędzie prognozowania dochodów, oczekiwanego zwrotu oraz ryzyka związanego z akcjami,
- uwzględnienie lokalnych sprawozdań z wartości dodanej z poszczególnych krajów goszczących, w raportach przedsiębiorstw ponadnarodowych, pozwoliłoby analizować wkład tych podmiotów w rozwój gospodarczy państw,
- wartość dodana netto jest lepszym miernikiem efektów działalności niż wynik netto, zwłaszcza w przypadkach gdy arbitralne i niepoprawne techniki rachunkowości skutkują zniekształceniem wyniku (w szczególności – prezentowaniem straty),
- analiza wartości dodanej netto może być lepszym wskaźnikiem służącym ocenie wydajności kierownictwa,

²¹ Wskaźniki zgodnie z tabelą 2, dane nie zaprezentowane w niniejszym artykule (np. liczba pracowników, wartość kapitału zaangażowanego) pochodzą z innych części raportu rocznego BASF.

²² A. Riahi-Belkaoui: *op.cit.*, s. 9; S. Cooper: *op.cit.*, s. 34; B.-H. Bao, D.-H. Bao: *op.cit.*

- sprawozdanie to podkreśla, że wartość jest tworzona w przedsiębiorstwie przez połączenie wysiłków różnych współpracujących interesariuszy,
- wartość dodana w istotnym stopniu (wyższym niż wynik finansowy) wyjaśnia poziom i zmiany wyceny rynkowej przedsiębiorstwa.

Należy wszelako zwrócić uwagę, że sprawozdanie z wartości dodanej nie jest pozbawione wad. Najważniejsze z nich to²³:

- wartość dodana opiera się na błędnych założeniach (np. przedsiębiorstwo jest zespołem kooperujących grup interesariuszy, państwo jest uzasadnioną grupą, uwzględniono wszystkie uzasadnione grupy interesariuszy),
- sprawozdanie z wartości dodanej może być mylące, zwłaszcza w przypadkach, gdy bogactwo (mierzone wartością dodaną) rośnie, a zyski lub inne składniki wartości dodanej maleją,
- uwzględnienie sprawozdania z wartości dodanej może błędnie wskazywać kierownictwu konieczność maksymalizacji wartości dodanej,
- uproszczone podejście do interpretacji wartości dodanej może prowadzić do wielu błędów (np. wzrost wartości dodanej musi prowadzić do wzrostu zysku, wzrost wartości dodanej na pracownika musi być korzystne dla akcjonariuszy, możliwe jest zidentyfikowanie w wyprzedzeniu sprawiedliwego podziału zmian w wartości dodanej, relatywnie wysoka wartość dodana na pracownika oznacza znakomite wyniki działalności),
- istnieje wiele nieporozumień dotyczących sprawozdawczości z wartości dodanej (wartość dodana jest czymś innym niż zysk – zysk mierzy zwrot zarobiony dla właścicieli, wartość dodana mierzy bogactwo wytworzone dla grup, które uczestniczyły w funkcjonowaniu podmiotu: pracowników, kapitałodawców, rządu itd.; wartość dodana jest błędnie kojarzona z administracją podatku od wartości dodanej – VAT; wartość dodana mierzona przez księgowego jest inna niż wartość dodana obliczona przez ekonomistę).

Podsumowanie

Ocena wyników podmiotu z punktu widzenia interesariuszy dokonana wyłącznie na podstawie sprawozdania z wartości dodanej może prowadzić do błędnych wniosków. Nie można wszak sprowadzić oceny dokonań wyłącznie do kwestii kwot wyasygnowanych na poszczególne grupy zainteresowanych stron. Po pierwsze, należałoby tu uwzględnić kwestie beżużytecznych kosztów i wydatków. Ponadto konieczne jest bardziej szczegółowe badanie techniczno-ekonomiczne, uwzględniające szereg danych niefinansowych, oparte także na analizie porównawczej (np. sektorowej) i biorące pod uwagę zagadnienia z analizy makrootoczenia (w tym zwłaszcza otoczenia ekonomicznego i prawnego).

²³ A. Riahi-Belkaoui: *op.cit.*, s. 10.

Przykładowo, wzrost łącznych kosztów osobowych nie zawsze będzie świadczył o pozytywnej ocenie z perspektywy pracowników. Ów wzrost mógł być np. spowodowany wypłatą odpraw z tytułu zwolnień grupowych (należałoby zatem uwzględnić rodzaje świadczeń), albo przyjęciem wielu nowych pracowników o bardzo niskich wynagrodzeniach (należałoby zatem uwzględnić poziom zatrudnienia i średnie wynagrodzenie, w szczególności w porównaniu ze średnim wynagrodzeniem w gospodarce i w danym sektorze), ewentualnie przyrostem wynagrodzeń lub liczby pracowników, ale przy jednoczesnym znacznym zwiększeniu zakresu obowiązków (należałoby zatem porównać przyrost poziomu wynagrodzeń i średnich wynagrodzeń w relacji do przyrostu skali działalności, przyrostu wyniku finansowego itp.).

Dane finansowe oceniane w oderwaniu od uwarunkowań operacyjnych nie są dobrą podstawą oceny korzyści generowanych przez podmiot dla jego interesariuszy. Analiza taka musi uwzględniać dane niefinansowe, operacyjne.

Zaletą jednak podejścia opierającego się na analizie wartości dodanej jest prostota tego narzędzia i łatwość pozyskania danych, co jest szczególnie istotne w przypadku dokonywania takich analiz z zewnątrz. Przepisy nakładają wymogi ujawniania niektórych informacji niefinansowych (w szczególności w sprawozdaniu z działalności), jednak nie są one szczegółowe i precyzyjne, a nadto – nie obowiązują wszystkich podmiotów, zatem nie zawsze istnieje możliwość pozyskania pożądaných danych.

Literatura

- Accounting Standards Steering Committee, *The Corporate Report – a discussion paper*, August 1975.
- Bao B.-H., Bao D.-H.: *Usefulness of value added and abnormal economic earnings: an empirical examination*, „Journal of Business Finance & Accounting” 1998, 25 (1) & (2).
- BASF Group, *BASF Report 2010*, 2011, <http://www.report.basf.com/2010/en/servicepages/welcome.html> (10.02.2012).
- Burchell S., Clubb C., Hopwood A.G.: *Accounting In Its Social Context: Towards A History Of Value Added In The United Kingdom*, „Accounting, Organizations and Society” 1985, Vol. 10, No. 4.
- Cooper S.: *Corporate Social Performance: A Stakeholder Approach*, Ashgate Publishing Company, Aldershot 2004.
- Haller A., Stolowy H., *Value Added in Financial Accounting. A Comparative Study Between Germany And France*, „Advances in International Accounting” 1998, 11(1).
- Marcinkowska M.: *Jak mierzyć dokonania przedsiębiorstwa - czyli o równoważeniu kart wyników*, „Przegląd Organizacji” 2002, nr 9.
- Marcinkowska M.: *Kształtowanie wartości firmy*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2000.
- Marcinkowska M.: *Tworzenie wartości przedsiębiorstwa dla interesariuszy*, Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego nr 639, Finanse, rynki finansowe, ubezpieczenia nr 37, Szczecin 2011.

- Marcinkowska M.: *Zarządzanie relacjami przedsiębiorstwa z interesariuszami*, [w:] *Rozwój teorii i praktyki zarządzania strategicznego – doświadczenia krajowe i międzynarodowe*, red. J. Jeżak, PAM Center, Łódź 2003.
- Michalak J.: *Pomiar dokonań. Od wyniku finansowego do Balances Scorecard*, Difin, Warszawa 2008.
- Morley M.F.: *The Value Added Statement in Britain*, „The Accounting Review” 1979, Vol. LIV, No. 3.
- Purdy D.E.: *The enterprise theory: an extension*, “Journal of Business Finance & Accounting” 1983, Vol. 10, Issue 4.
- Riahi-Belkaoui A.: *Value added reporting and research: state of the art*, Greenwood Publishing, 1999.
- Sveiby K.E.: *The New Organizational Wealth. managing & Measuring Knowledge-Based Assets*, Berrett-Koehler Publishers, Inc., San Francisco 1997.
- van Staden C.J.: *The value added statement: bastion of social reporting or dinosaur of financial reporting?*, Massey University Working Paper No. 200, March 2000, <http://mro.massey.ac.nz>.

dr hab. Monika Marcinkowska, prof. nadzw. UŁ
Uniwersytet Łódzki
Instytut Finansów, Bankowości i Ubezpieczeń

Streszczenie

Artykuł poświęcono prezentacji sprawozdania z wartości dodanej, będącego jednym z narzędzi „rachunkowości społecznej”, tj. koncentrującej się na prezentacji informacji umożliwiających ocenę dokonań przedsiębiorstwa w kontekście finansowych oczekiwań interesariuszy. Przedstawiono genezę i istotę tego sprawozdania oraz zasady jego sporządzania i analizy. Zagadnienia teoretyczne zilustrowano przykładem praktycznym. Całość wieńczy prezentacja zalet i wad omawianego narzędzia.

VALUE ADDED STATEMENT – AN EXAMPLE OF COMPANY’S PERFORMANCE EVALUATION FROM STAKEHOLDERS PERSPECTIVE

Summary

The paper is devoted to the presentation of the value added statement, being one of the tools of „social accounting”, focusing on the presentation of information that allows for the assessment of companies performance in the context of the financial expectations of stakeholders. The origins and nature of this report and the principles of its preparation and analysis are described. Theoretical considerations are illustrated by an empirical example. The article ends with the presentation of the pros and cons of this tool.

